

Az Eucharisztia mint szent emlékezés (az utolsó vacsorára) és az Eucharisztia: Krisztus keresztáldozatának jelenvalóvá tétele a szentmisében – 30 perces előadás

Bevezetés - 1. Míg a teológiát az Istenről való beszédként, addig a liturgiát az Istennel való beszédként határozzuk meg, amely az egyház életének nem pusztán egy fontos része, hanem „*csúcsa és forrása*”¹. A szentmise liturgiája Jézus áldozatának bemutatása által a legtökéletesebb liturgia, amelyet Jézus maga, mint főpap végez. Jézus áldozatának értéke, súlya nem csökkent az időbeli távolsággal. Ehhez mi nem adhatunk hozzá semmit. Amit viszont „hozzátehetünk”, az a saját nyitottságunk, felkészülésünk, hitünk és hívő életünkől fakadó „Amen”-ünk.

Az Eucharisztia Krisztus húsvétjának emlékezete, egyetlen áldozatának aktualizálása és szentségi felajánlása az Ő teste, az egyház liturgiájában. Amikor az egyház az Eucharisziát ünnepli, Krisztus húsvétjára emlékezik, ami jelenvalóvá válik: az áldozat, amelyet Jézus egyszer s mindenkorra ajánlott fel a kereszten, mindig aktuális marad: „*Valahányszor az oltáron megünnepeljük a keresztáldozatot, melyben »Krisztus, a mi húsvéti bárányunk föláldoztatott« (1Kor 5,7), megvalósul megváltásunk műve*”.²

Mivel az Eucharisztia Krisztus húsvétjának emlékezete, áldozat is. Az Eucharisziában Krisztus ugyanazt a testet adja, melyet értünk a kereszten odaadott, és ugyanazt a vért, melyet kiontott „sokakért (...) a bűnök bocsánatára” (Mt 26,28). Az Eucharisztia tehát áldozat, mert megjeleníti (jelenvalóvá teszi) a kereszt áldozatát, mert annak emlékezete, s mert annak gyümölcsét alkalmazza. Az Eucharisztia az egyház áldozata is, mivel az egyház, mely Krisztus teste, részt vesz Fejének áldozatában.

2. Történelmi értelemben csak egy Eucharisztia létezik, ez pedig az utolsó vacsora ajándéka, amit Jézus Krisztus alapított, valamint életével és halálával valósított meg. Azonban a szentmise liturgiájának köszönhetően annyi Eucharisztia létezik, amennyit celebrálnak, és a világ végéig, Jézus második dicsőséges eljöveteleig ünnepelni fognak. *Az eljött valóság csak egyszer (semel) valósult meg, a szentség pedig „mindig” (semper) megvalósul.* Az Eucharisztia három féle módon van jelen az üdvösségtörténetben:

- az Ószövetségben mint *előkép*,
- az Újszövetségben mint *eljött valóság*,
- az egyház korában, amiben mi magunk is élünk, mint *szentség* van jelen.

Az előkép csak *megsejteti*, a szentség pedig *prolongálja és aktualizálja* az eljött valóságot. *Az Eucharisztia szentségének köszönhetően titokzatos módon az eljött valóság kortársaivá válunk, az eljött valóság megmutatkozik nekünk és mi is az eljött valóságnak.*

Már maga az utolsó vacsora is *emlékezet volt*, mégpedig a jövőt megjelenítő emlékezet. Amikor ezek a szavak elhangzottak („*Vegyétek és egyétek, és vegyétek és igyátok, ez az én vérem, mely értetek kiontatik a bűnök bocsánatára*”), Jézust még nem feszítették keresztre. De már feláldozott testét és vérért adta az apostoloknak. Az örökkévalóság távlatából szóltak szavai, ahol az üdvterv, az üdvesemény és annak üdvhatása egyetlen isteni mindentudásban alkot egységet. Az utolsó vacsora tehát túllép az anyagvilág korlátain, megvilágítja, értelmezi, és egy lakoma közösségében számunkra is érzékelhetővé teszi Krisztus megváltó halálának titkát, sőt minden szentmisében számunkra is elérhetővé teszi ezt a húsvéti titkot.³

3. A katolikus egyház szentmiséje nem „újrázza meg” Krisztus egyetlen áldozatát, nem is annak „megtoldása” vagy „javított kiadása”, hanem - amint hisszük – a jézusi áldozat reális prezenciája, megjelenítése, aktualizálása. A szentmisében, mint „földi színpadon”, lejátszunk a téren és időn túl történő eseményeket. A Jézussal egyesült liturgikus közösség a golgotai események átélője lehet. A szentmise Krisztus keresztáldozatnak, az egyetlen áldozatnak

¹ SC10.

² SC 2.

³ Vö. Erdő Péter szentbeszéde, mely elhangzott 2018 nagycsütörtökén az Esztergomi Bazilikában.

jelenvalóvá, jelen idejűvé tétele. Jézus halála érintkezett az örökkévalósággal, az időfelettséggel. Ezért lehetséges, hogy az időnek minden pillanatában jelen van. Az Eucharishtiában tehát ott van Krisztus keresztje.

Az eucharisztikus imának az elbeszélő szála kerül a szentmise középpontjába. Pontosan körülhatárolható eseményt mond el újra Jézus életéből a miséző pap, vagyis a halála előtti estén tanítványaival elfogyasztott utolsó vacsorát.⁴ Nem az egész vacsorát beszéli el újra, hanem annak két meghatározott mozzanatát: *az egyik a kenyérrrel, a másik a borral kapcsolatos*. A pap nem csupán szavakkal beszéli el a történetet, hanem gesztusokkal is. Az elbeszélésnek azon a pontján, amikor a pap elér ahhoz, amit Jézus mondott, Krisztus saját szavait idézi. A szentmisében ekkor *nemcsak az alapítás* elbeszélése történik meg, hanem *a megjelenítése is*. Amikor a miséző átváltoztatja a kenyeret és a bort Krisztussá, már nem idézetet mond, már nem a múltat „játssza”. *In persona Christi* (Krisztus személyében) beszél, kölcsönadja hangját és jó, ha a szívet is Jézusnak. Krisztus áldozatának valóságos jelenléte teszi csúcscsú és forrássá a szentmisét. Amikor a pap misézik, nem funkciózik, és nem csak arról van szó, hogy beöltözik, *hanem életet cserél*, miközben a kenyeret és a bort a benne cselekvő Krisztus átváltoztatja önmagává, mi magunk is, felszentelt papként Krisztussá alakulhatunk, mint az ő teste, vagyis amikor elhangzik a mondat „ez az én testem”, akkor minket, az egyházat is testévé változtatja Krisztus. *Ebből következik, hogy a szentmise az nem pusztán a korporálén történik, hanem szívünkben is*. Az oltárnál nem valami múltat idézünk meg, nem is valami teljesen újat akarunk adni, hanem *az egyetlen áldozat lesz jelenvalóvá előttünk, általunk és bennünk*. Az a Jézus, akiről a tanítványok megemlékeznek, jelenvalóvá teszi magát.

4. Annak belátására, milyen értékes a szentmise, mindenekelett az “emlékezet” bibliai értelmét kell megértenünk. Az “nem csupán visszaemlékezés a múlt eseményeire, hanem azokat *bizonyos módon* jelenvalóvá és jelen idejűvé is teszi. *Izrael így érti szabadulását Egyiptomból*: valahányszor ünneplik a zsidó húsvétot, a kivonulás eseményei megjelennek a hívők emlékezetében, hogy életüket ezen eseményeknek megfelelően alakítsák”⁵. Kínszenvedésével, halálával, feltámadásával és mennybemenetelével Jézus Krisztus beteljesítette a húsvétot. *A szentmise pedig az ő húsvétjának, az ő “exodusának” emlékezte*: ezt a “kivonulást” értünk vállalta, hogy kivezessen minket a szolgaságból, és bevezessen minket az örök életet adó ígélet földjére. *Tehát a szentmise nemcsak megemlékezés, hanem annál sokkal több: annak jelenvalóvá tétele, ami húsz évszázaddal ezelőtt történt, valóságos belépés Krisztus húsvétjába.*

*Az eucharisztikus megemlékezésnek kettős célja van: egy isteni és egy emberi, egy teológiai és egy antropológiai jelentése van. Teológiai értelemben megemlékezünk Jézusról az Atyának (kérjük az Atyát azért, hogy emlékezzék Jézusra és arra, amit Jézus értünk tett – ez az anamnézis – megemlékezés Jézusról az Atyának – „Ezért Fiad halálának és feltámadásának emlékét ünnepeelve felajánljuk neked, Istenünk az élet kenyerét és az üdvösség kelyhét”). Antropológiai szempontból az eucharisztikus megemlékezés lényege a Jézusra való emlékezés („*Megemlékezünk ezért, Istenünk, mi, a te szolgálóid és a te szent néped, Fiadnak, Krisztus Urunknak áldott szenvedéséről, a halálból való feltámadásáról, dicsőséges mennybemeneteléről*”) (Római Kánon).*

Az emlékezés az emberi lélek egyik legtitokzatosabb és legnagyobb képessége. Nagy ereje van az emlékezésnek. Az emlékezés hinni, élni és ünnepelni tanít. Az emlékezés segít

⁴ Az eucharisztia alapításának négy szövegét találjuk meg az Újszövetségben (1Kor 11,23-25; Lk 22, 19k; Mk 14, 22-24; Mt 26,26k). Hasonlóságuk, tömör, ünnepléses formájuk arra enged következtetni, hogy mint szertartási szövegek már használatban voltak az ősegyházban, mielőtt papírra vetették volna azokat. A szövegek között bizonyos eltérések mutatkoznak, ezek alapján két csoportba oszthatók: Pál és Lukács alkotja az egyiket, Márk és Máté a másikat.

⁵ KEK1363.

minket abban, hogy az üdvtörténet eseményeinek a felidézése által az Isten jelenlétét jobban átéljük, megtapasztaljuk. A latin emlékezni „*recordari*” ige jelentése: **re** = ismét, **cor** = a szívbe, **dari** = juttatni. *Vagyis az emlékezés nemcsak az értelem, hanem az akarat és a szív tevékenysége is.* Az emlékezetünk segítségével, teljesen tudatosan ismét a szívünkbe idézzük Isten nagy tetteit, mert szüntelen hála él bennünk mindezekért. Ferenc pápa 2017-ben Úrnapiján így tanított: „*az Eucharisztia az emlékezet szentsége, amely valóságosan és megfoghatóan emlékeztet minket Isten irántunk tanúsított szeretetének történelmére*”.

5. *Az Eucharishtiában Jézus valóban, valóságosan és lényegileg, mind a két szín alatt (kenyér és bor) testével és lelkével, istenségével és emberségével, a teljes Krisztus, egészen és osztatlanul jelen van (Trentói Zsinat 1545-63).⁶ Krisztus az utolsó vacsorán azért alapította meg az Eucharishtiát, hogy jelenlétvé tegye az emberiség megváltásának egyetlen és örök áldozatát, lelkünk tápláléka legyen, és velünk maradjon.*

Az Eucharisztia Jézus testének és vérének az áldozata, amelyben köztünk maradt. A Trentói Zsinat tanítja, hogy az eucharisztikus ünnepelés nem más, mint a keresztáldozat jelenlétvé tétele, amelyben Krisztus a cselekvés alanya, és az egyetlen krisztusi áldozat jelenül meg számunkra is.⁷ A Trentói Zsinat nagy felfedezése volt, hogy a Krisztus rendelte szentségek nem azért gyümölcstelenek, mert hiányzik belőlük az alapítójuk, Krisztus. A probléma ott kezdődik, hogy „mi hiányzunk belőlük”.

Éppen ezért szent II. János Pál pápa a 2005-ös esztendő az Eucharisztia tiszteletének elmélyítéseként jelölte meg az egyház számára, hogy egyre több gyümölcsöt teremjen az Eucharisztia imádása, ünneplése és szolgálata.

Az Eucharishtiáról a Kódex a következő szavakkal tanít: „*A legfenségesebb szentség a legszentebb eucharisztia, melyben maga az Úr Krisztus van jelen, ő az áldozat, és őt vesszük magunkhoz: általa folyamatosan él és gyarapszik az egyház. Az eucharisztikus áldozat az Úr halálának és feltámadásának emléke, melyben a keresztáldozat örökké folytatódik, az egész istentiszteletnek és keresztény életnek csúcsa és forrása...⁸ Az Eucharisztia személyes ajándék, és dinamikus jelenlét, mert benne és általa Jézus Krisztus, valóságos Isten és valóságos ember lényegileg van jelen, és adja magát nekünk, embereknek. „Az Eucharishtiában (...) benne van az egyház minden lelki java, tudniillik maga Krisztus.”*

6. Átváltozáskor a feltámadt Krisztus jelenik meg, valóságosan ugyan, de nem a mi emberi (testi, biológiai) adottságunkban. Az *átlényegülés*, mely által Krisztus valóságosan jelen lesz a kenyér és a bor színe alatt, *sokak számára nehezen érthető, zavaró, vagy éppenséggel semmitmondó fogalom*, hiszen a filozófiai gondolkodás idegen, pontosabban a metafizikai kifejezések távol állnak a modern embertől.

A szentmise *konzekráló* szavai⁹ révén a kenyér és a bor valósága megszűnik, valami lényegében más lesz jelen: Krisztus valóságos teste és vére a kenyér és a bor színe alatt.

A *transzszubsztanciáció*¹⁰ a IV. Lateráni Zsinat fontos kifejezése volt, azaz azt magyarázza, hogy az akcidensek (a járulékok) változatlanok, a szubsztancia (a lényeg) azonban változik.

Vere, realiter et substantialiter van jelen Jézus Krisztus az Eucharishtiában. Olyan valós jelenlétről tanít *vere* (igazán valósan), *realiter* (ténylegesen), *substantialiter* (lényege szerint), amely *a ma ember számára is elérhetővé teszi a keresztáldozatot és gyümölcsseit*.

A hitújítók felvetették azt, hogy „a mise nem lehet áldozat, mivel a miseáldozat kifejezés azt sugallná, hogy a keresztáldozat megismétlődik”, ami ebben az esetben ellentmondana a

⁶ Vö. Trentói Zsinat, 13. sessio: Decretum de ss. Eucharistia, 1. kánon: DS 1651.

⁷ DH 1740kk.

⁸ CIC 897. kán.

⁹ Azokat a szavakat hívjuk konzekráló szavaknak, amelyeket Jézus az utolsó vacsorán a kenyér és a bor felett kimondott. Ezeket a szavakat ismétli meg a felszentelt pap a szentmisében, és ez változtatja át a kenyeret és a bort Jézus Krisztus testévé és vérévé.

¹⁰ Magyarul átlényegülés.

Zsidó levélben olvasottaknak, amely szerint *Krisztus egyszer és mindenkorra (Zsid 7,27) bemutatta az áldozatot a Golgotán.* A katolikus tanítás a szentmiseáldozatról sohasem a megismérlésről, sem a megújításról, hanem a megjelenítésről szolt. Az Eucharisztia Jézus áldozatának jelenlétét hirdeti.

7. Odo Casel bencés teológus segítette értelmezni ezt a jelenlétet: „Jézus húsvéti üdvöseményének kell jelenlétévé válnia a liturgiában, hogy itt és most beléphessünk a misztériumba”, hiszen ez a kultikus misztérium nem más, mint egy eszköz ahhoz, hogy a keresztény ember Krisztus misztériumával kapcsolatba léphessen. Krisztus misztériuma, egyszeri és egyedi, valóságosan végbement történelmi esemény, így nem ismétlődhet meg, nem újulhat meg, hanem szentségileg képes jelené válni a liturgiában, és ennek a jelenlétnek a különleges értékét a vallásos életre gyakorolt hatása adja meg. „*Das Mysterium ist immer ganz.*”¹¹ A szentmisében tehát szentségileg jelen van Krisztus egyetlen áldozata. A megváltó tett jelenlétévé tétele szakramentális módon történik, az üdvöztett létezésének természetes módja bővül egy új, szakramentális létmóddal¹². Ez nem okoz semmi változást az eredeti műben, meghagyja annak, ami valójában, mégis ezen, az új módon lesz számunkra jelenlétévé és elérhetővé.

Krisztusnak a liturgiában való misztériumos jelenlétét így tanítja a *Mediator Dei*: „*in omni actione liturgica una cum Ecclesia praesens adest divinus eius Conditor*”¹³ és hozzát teszi, hogy Krisztus az Eukarisztiában „*id agit, quod iam in Cruce fecit*”.¹⁴

Odo Casel mindennapos monasztikus tapasztalatából született meg a teológiailag reflektált tézise, hogy *Krisztus üdvöztörténelmi tette az Egyház liturgiájában számunkra is elérhető, élő valóság.* Jézus húsvétja, mint egyszeri esemény a liturgiában lép be a mi jelenünkbe, az ünneplők életébe. Nem pusztán arról van szó, hogy Krisztus jelen van a szentségben, hanem arról is, hogy az üdvösségesemény, vagyis Krisztus egyetlen húsvétja van jelen a szentségben¹⁵. Ez garantálja számunkra ma is, hogy beléphessünk Krisztus húsvétjába, Isten örök jelenébe.

Befejezés – 8. Krisztus a teljes életművét az egyházra bízta, és ebben ránk is számít. A szentmise liturgiája akkor válik „felhajtóerővé”, ha megértem, hogy értem van, engem gazdagít, és benne aktívan, tevékenyen együttműködhetek Istennel.¹⁶ Ez a biztos útja annak, hogy Isten köztünk-létéről valódi élményt szerezzünk. A liturgiában az Isten hatalmas tetteiről való megemlékezés segíthet abban, hogy meglássuk, Isten ma is tevékeny, és belevonódik életünkbe, hogy dicső és nagy tetteket hajtson végre velünk.

Az egyház Jézus egyik jelenléti módja itt a földön, a „megtestesülés folytatása”, és mindez a liturgiában válik megfoghatóvá. A szentmise liturgiájában Jézus ehhez az újfajta jelenlétéhez szoktat minket. Velünk akar lenni, általunk és bennünk akar jelen lenni. Ez arra hív, hogy felismerjük, Isten számít ránk és „közelebb” jött, annyira, hogy áthatol a szívünk kemény falán, vendége lesz életünknek. Úgy van jelen, hogy már nem választja el tőlünk sem az idő, sem a tér. Bármikor, bárhol beléphet életünkbe.

Az Eucharisztia az Isten leereszkedésének „utolsó foka” a teremtés, a kinyilatkoztatás és a megtestesülés után. „*Mert hát hol van olyan nagy nép, amelyhez istenei oly közel volnának, mint hozzánk az Úr, a mi Istenünk?*” (MTörv 4,7) Jézus Krisztus velünk és köztünk léte a mi emmauszi élményünk is lehet, mi is felismerhetjük, a mi szemünk is megnyílhat, és mi is *Mysterium fidei*-nek, hitünk titkának hirdethetjük az Eucharisziát.

¹¹ CASEL, *Das christliche Kultmysterium*, Regensburg 1960, 96.

¹² Vö. CASEL, «*Mysteriengegenwart*», 174-175.

¹³ AAS 39 (1947) 528. EE 449.

¹⁴ AAS 39 (1947) 548. EE 494.

¹⁵ La questione che qui è in gioco è, in realtà, la possibilità di pensare la presenza nel sacramento non solo del Christus passus, ma anche proprio della Passio Christi. Cfr. Casel, «*Mysteriengegenwart*», JLw 8 (1928) 151.

¹⁶ A II. vatikáni zsinat tanítása (SC 11.) kiemeli ezt a teljes, tudatos és tevékeny részvételt a liturgiában.